

לד ובנותיה:

בירור בדין פורים בעיר לוד העתיקה
ושכונותיה החדשות

בעזה"ש"ת

פתח דבר:

לקראת חג הפורים וע"פ בקשת אמו"ר שליט"א,
הנני מתכבד להגיש בפני ציבור אנ"ש קונטרס ובו
יבואר טעם המנהג לקריאת המגילה בעיר לוד ביום
י"ד אדר בלבד.

דובער בלאמו"ר הרב ברוך בועז שליט"א יורקוביץ

.

להערות והארות:

Besheyu@gmail.com

.....
עימוד : אליהו הנדל

EtLehashkia@gmail.com

פתיחה:

בשנים האחרונות נתפשט המנהג בעירנו בקרב ציבור היראים לדבר ה' לקרוא המגילה גם ביום ט"ו, ויש שאף אומרים שכן הוא מדינא.

והנה נשאלנו מציבור אנ"ש מכלל השכונות בעיר האם צריך לנהוג כן למעשה, והאם הוא מדינא או עכ"פ ממידת חסידות?

ולמעשה: הגרים בלוד העתיקה ינהגו לקרוא המגילה אף בט"ו, ובשכונות הסמוכות לה אין צורך לנהוג כן אפי' ממידת חסידות, והרוצה לקרוא גם בט"ו קדוש יאמר לו.

א

ובפרטיות, לקריאת המגילה בלוד העתיקה ביום ט"ו יש ב' טעמים:

הטעם הראשון – משום שהיא העיר לוד הקדומה¹ המוקפת חומה מימות יב"נ וממילא גוררת אחריה את כל העיר לנהוג כמותה, וכמו שהרבה להוכיח רב העיר הרב נתן אורטנר².

והטעם השני – משום שהיא ספק העיר הקדומה, או עכ"פ 'קרובה לוודאי', ועל כן צריך לברר האם הסמוך ונראה ללוד העתיקה נידון כמוה, והאם יש חילוק בין ספק סתם לקרוב לוודאי.

והנה אמרינן בירושלמי³ בשם ריב"ל כל הלכה שהיא רופפת בבית דין צא וראה מה הציבור נוהג, ולכן אם היתה מסורת ידועה ומקובלת מדור לדור בלוד העתיקה היינו נוהגים על פיה, אבל בעוה"ר במשך מאות שנים לא היה יישוב יהודי בעיר לוד, ולפיכך אין לנו שום עדות ומסורה לגבי מנהג מקובל. וכדלקמן.

1 ראה מנחת יצחק ח"י, סי' קלח, ו. מה שהביא בשם הגהות יפה עינים דתרי לוד הוי, ומה שקשה על זה.

2 יד נתן ח"ב ו-ח"ג סי' ל.

3 פאה פ"ז ה"ה.

לד ובנתיה:

ב

שנינו בגמ' (מגילה ד, א): "ואמר ריב"ל לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון", ופרש"י: "וגמרא גמיר לה ריב"ל מרביה דמוקפות חומה מימות יב"נ הן". [ובירושלמי שם מובא מימרא זו של ריב"ל בשם רבי].

והנה רבי יהושע בן לוי התגורר בלוד⁴, והיה בדור הראשון של האמוראים. ובדורו אף עמדו חומות כדאמרינן בגמ'⁵ שבימי פילגש בגבעה חרבה ועמד אלפעל ובנאה כמו שכתוב בדברי הימים (א', ה, יב) "וּבְנֵי אֶלְפֶּעַל עֶבֶר וּמִשְׁעָם וְשֹׁמֵד הוּא בָּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֵיתֶיהָ" ופירש"י (בגמ' שם): "ולפי שחומותיהן נראות חדשות כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן הוזקק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן לקרות המגילה בט"ו". הרי לנו עדות מלפני 1800 שנה לערך להיותה של לוד עיר מוקפת חומה מימות יב"נ ואף בימות ריב"ל.

וכן מצינו בדברי הכפתור ופרח⁶ שהביא דברי ריב"ל, וייחס את דבריו בפשטות לעיר לוד שהייתה קיימת בתקופתו. ולאחרי שמנה את הערים המוקפות חומה כתב: "אם כן אינם קורים אלא בחמשה עשר לחוד". ויש מי שדקדק מדבריו שכן היה המנהג בלוד בפועל. אבל באמת קשה לומר כן שהרי כתב בהמשך דבריו ששמע שבירושלים וגוש חלב היו עושים פורים יומיים, משמע שדבריו שכתב לפני שקורין בט"ו הוא לא ע"פ המנהג בפועל אלא ע"פ דינא דגמ', שאפילו בירושלים לא נהגו לעשות בט"ו⁷. ועוד שבזמנו לא היו ישוב יהודי בלוד, ובעיירות שמנה שם ידוע על ירושלים וגוש חלב שישבו שם יהודים בתקופה

4 ירוש' תרומות פ"ח ה"ד בסופה. בראשית רבה ויגש פרשה צד סי' ט.

5 מגילה, בבלי ד, א. ירושלמי פ"ק ה"א.

6 פ"ח. לרבי אשתורי הפרחי, סיים לכותבו בשנת ה'פב.

7 ועל זה כתב: "וכתבתי על זה אל ה"ר מתתיה ז"ל וכתב אלי אם הייתי בירושלם בי"ד והיו קורין את המגלה בפני הייתי יוצא מבית הכנסת פן יאמר לי הכסיל בחשך הולך וכן על טבריה אמרתי כי יש לה דין מוקפת חומה מההיא דרבי ע"כ, והדין עמו".

בירור בדין פורים בעיר לוד העתיקה ושכונותיה החדשות

זו, נמצא שלאחרי שכתב דינא דגמ' כתב המנהג בפועל, ועל לוד אין ראייה מדבריו שנהגו כך בפועל.

ויש שהביאו ראייה למנהג קריאת המגילה יומיים מהדברי יוסף⁸ שכתב שבשאר ערי א"י קורין גם בט"ו מספק, אבל בשנת הוצאת הדבר"י בתרכ"ב לא היה ישוב יהודי בלוד ולכן לא מסתבר שכתב דבריו על מנהג ידוע בלוד אלא על דינא דגמ'.

וכן ראינו במהלך השנים שלא היתה התיישבות יהודית בלוד וכמו שכתב בספר חיבת ירושלים (יצא לאור בשנת תרל"ה, עמ' רמז): "זיכני ה' והייתי משוכתי שבת בלוד, ואין שם יהודים בעוה"ר". ובלוח ארץ ישראל (לונץ, לשנת תרנ"ו, עמ' כט) כתב שבלוד מתגוררים 14 יהודים, ובשוה"ג כתב "בלוד נוסד לפני שלש שנים קהלה קטנה אך אחרי זמן מצער נתבטלה", ובשנת תרנ"ט כבר לא הזכיר שיש ישוב יהודי.

ולראשונה מצינו בירור כיצד לנהוג בפועל בלוד בשו"ת ציץ הקדש⁹ שהביא תשובת הר"ש מסלאנט לתושבי לוד שפסק לעשות בה יום אחד, וטעמו שכוון שכמה פעמים נחרבה העיר ולוד החדשה אינה לוד הישנה¹⁰. ובציץ הקדש שם חלק על דבריו ולדעתו צריכים לעשות פורים יומיים¹¹.

.....
8 ח"ב, סי' ב.

9 ח"א, סי' נג אות ד. להרב יצ"מ שפירא.

10 והביא שם סברת הגרש"ס שהוא ע"פ ביאור הטורי אבן (מגילה ג, ב) בטעם חידוש הדין 'סמוך' במגילה, שהוא משום שלא יהיה נראה כעיר אחת החלוקה בדיניה, ויהיו דברי חכמים כחוכא, וזה לא שייך טעם זה בלוד כיון שאין ישוב בכרך.

11 וכתב ב' טעמים לחייב יומיים, א) משום שבסביבת העיר הנוכחית היתה העיר הישנה ואם כן יתכן שהחדשה היא העיר הישנה ונמצא דינה כקבוע. ב) אף לטעם הטו"א לאחר קביעת דין סו"נ דינו ככרך לכל דבר.

ויש להקשות על דבריו דהרשב"א כתב 'הסמוך לו והנראה עמו שלא נחרבו ולא נשתנו' והיינו שהסמוך ונראה התחייבו להיות ככרך לפני שחרב הכרך, ולפיכך נשאר דינם ככרך אף לאחר שנחרב, אבל שהסמוך לא התחייב מהכרך משום שנבנה לאחר שנחרב הכרך אין דינו כסמוך.

עוד הביא שם דברי המשאת משה שאף שבאלכסנדריה הישנה צריך לעשות

לד ובנתיה:

ובלוח א"י להגרי"מ טוקצינסקי (שהוציא לראשונה בתרס"ה) התחיל לכתוב המנהג בלוד רק בתרע"ו¹², ובתקופה זו לא היו נוכחים יהודים בעיר ולא ברור מהיכן הביא שכן המנהג בפועל ובפרט לאחר שפסק הר"ש סלאנט בנידון. וגם בספרו ארץ ישראל¹³ הביא את לוד כעיר שהוחזק בה משנים קדומות לנהוג בה קריאת המגילה יומיים, וכנ"ל לא מצינו ראיה שכן נהגו בפועל.

והנה בשנת תשכ"ב הוציא לאור הגר"א ברזיל את הספר כרכים המוקפין חומה ובפתח דבריו הביא מכתב הגרי"ז מינצברג וז"ל: "ואל אחב"י תושבי בסביבת לוד כבר ניתנה הוראה מזמן¹⁴ לקרות בשני הימים, וכ"ש כהיום שדרים מאחב"י בתוך לוד העתיק עליהם לדקדק ביותר, וגם השכונות הסמוכין יזהרו מאוד בזה ואף שלעירות הספקות יש מחלוקת אם נותנים להם דין סמוך ונראה, מ"מ בנידון דידן ספק גדול על שטח של עצמן אולי הם בתוך היקף חומה של ייב"נ". ומ"ש שניתנה ההוראה מזמן כנראה כוונתו להגרי"מ"ט.

ולאחרי הוצאת הספר כתבו מכתב רבני העיר לוד הרב אבוחצירה והרב קוטנר יחד עם הגרי"מ שצריכים לנהוג בלוד יומיים. משמע שעד

.....
יומיים מ"מ כיון שלא יושבים שם ישראל אין עושים, ולפיכך אלכסנדריה החדשה לא נגרת אחריה. וכתב שהגר"א בהגהות [תרפח ס"ק ב] חולק עליו והביא הירושלמי במגילה [פ"ק ה"א] 'חרב ונעשה של גוים מהו, בו אין קורין בחוצה קורין' והיינו שאע"פ שבכרך עצמו לא קורין מגילה בט"ו כיון שנחרב מ"מ בסמוך לו קורין. יוצא לדבריו שמבין שלדעת הגר"א אף בלוד יצטרכו לעשות כדין סו"ג אע"פ שהכרך חרב.

ויש לחלק, דדברי המשאת משה הם לעניין סמוך לספק שכתב בתחלת דבריו שספק אם זאת אלכסנדריה הישנה ועכ"פ שמה עליה, ודברי הירושלמי הנ"ל הם לעניין כרך ודאי וא"כ אין ללמוד מהגר"א הנ"ל לעניין ספק.

12 כך ראיתי מי שכתב ואינו תח"י.

13 סימן ת, יצא לאור בתשט"ז.

14 להעיר שמדבריו משמע שההוראה ניתנה לתושבי לוד ובמכתבו עם רבני העיר כתב 'ומכבר נהגו בני ישראל אשר היו קרובים ללוד לקרות המגילה בשני הימים' היינו שלא נהגו כן בלוד. ועוד, לא ברור כ"כ על איזה מקום מדברים שאם מדברים על רמלה כבר כתב הגרי"מ"ט בספרו הנ"ל שצריכים לעשות בה יומיים מצד שהיא עיר ישנה.

בירור בדין פורים בעיר לוד העתיקה ושכונותיה החדשות

אז לא נהגו כן, ואף לאחר מכן לא נקבע מנהג זה בעיר כמו שהעידו רבני העיר¹⁵.

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך¹⁶ בשנת תשל"ג כשמיישב מנהג המחמירים בירושלים לקרוא גם ביום י"ד הוסיף שבה יתיישב המנהג בעיר לוד מה שנוהגים לקרות בי"ד.

יוצא שאף שמדינא דגמ' לוד עושה ט"ו, מ"מ בלוד העתיקה לא מצינו מנהג מבורר כיצד נהגו בפועל.

ועכ"פ דינה כעיר ספק מוקפת חומה א – משום שמה, ב – מיקומה, ג – ממצאים עתיקים המשייכים את העיר לתקופת ריב"ל. ולכן נברר האם דברים אלו גורמים גם לשכונות הסמוכות לעיר העתיקה לקרוא בט"ו.

ג

וראשית נדון בדיני ספקות מאיזה טעם קורין בהם בט"ו, שנינו בגמ'¹⁷ "חזקיה קרי בטבריא בארכיסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא.. רב אסי קרי מגילה בהוצל בארכיסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא".

וכתב הרמב"ם¹⁸ "עיר שהוא ספק קורין בה בשני הימים", משמע שהוא מדינא וכן כתבו בדבריו המ"מ וכ"ה בב"י.

15 שו"ת מועדי ניסים הסכמת הרח"ח בשם הרב קוטנר וכן העיד בנו של הרב אבוחצירה מאביו.

16 בספרו מועדים וזמנים ח"ב (יצא לאור בתשל"ג) סי' קפה ד"ה אמנם.

17 מגילה ה, ב.

18 הלכ' מגילה פ"א הי"א.

לד ובנתיה:

והגאונים כתבו שטעם המנהג שנהגו לעשות בטבריה והוצל יומיים הוא ממדת חסידות ופסקו כדבריהם הרמב"ן¹⁹ הרשב"א²⁰ הריטב"א²¹ הר"ן²². ויש שכתב שכן נראה דעת הגר"א²³. וכן מסיק בשו"ת תורת חסד²⁴ שהעיקר כהגאונים.

ובדין ערי הספיקות מצינו מחלוקת הפוסקים לגבי דין הסמוך והנראה להם, דעת המשאת משה²⁵ הברכ"י²⁶ וכן פסק המשנ"ב²⁷ שמקום שהוא ספק מוקף חומה מימות יהושע בן נון אינו גורר את הסמוכים לו לנהוג כמותו. והטעם הנזכר בברכ"י הוא כיון שכל דין סמוך ונראה הוא חידוש, אין לך בו אלא חידושו ורק שהכרך ודאי אזי כל הסו"ג נגרר כמותו אבל בספק לא.

- .....
- 19 ריש מגילה ד"ה ועכשיו אנו.
- 20 מגילה ה, ב ד"ה הכי גרסינן.
- 21 מגילה ה, ב ד"ה גופא.
- 22 פ"ק דמגילה סוף דף ב, ב.
- 23 כמוש"כ שעה"צ שם סק"ט מביאור הגר"א סי' תרפ"ח סק"ח וס"ק י. ראה שו"ת קול מבשר חלק א סימן סא.
- 24 אר"ח סי' לח.
- 25 אר"ח ח"ב סי' ג. והנה יש שכתבו לחלק בין סוגי ספיקות ודקדקו בדברי שמדבר רק לעניין ספק מחמת 'עיר ישנה' ולא בשאר ספיקות.
- ודקדוקם אינו מוכרח כלל דאף שהשאלה היא בנידון אלכסנדריה מ"מ דבריו הם בכללות החידוש של סמוך ונראה לעיר מוקפת חומה שאין לו בו אלא חידושו. וז"ל 'וכ"ש דאעיקרא מקום יש בראש לצדד דכי פלגינן יקרא למתא שסביבותיה נידונין כמוה היינו לענין קריאה בט"ו דוקא, דאילו במסופקת אי בר ארביסר או חמיסר אע"ג דבדידה קוראין בה בב' ימים מפני הספק אין הסמוכות לה בכלל הספק, דלמאי דאתרבו ממדינה ועיר דהיינו לענין קריאה בט"ו אתרבו טפי לא'. היינו שרק כרך ודאי גורר את הסמוך ונראה שלו, ואף שמיסים על סברה זו ויש מקום לסמוך בזה' ומשמע שהוא רק סניף נוסף להקל מ"מ הברכ"י פסק כן לעיקר דינא.
- 26 סי' תרפח ס"ק ט.
- 27 סי' תרפח בה"ל ב.

ודעת החזו"א²⁸ שדין ספק כרך ככרך, ואף בעיר שהיא ספק גוררת הסו"נ לנהוג כמותה. ובטעמו כתב כיון שהסו"נ נלמד מקרא ואותו הספק שייך גם בסמוך לספק. והקשה שם על דעת הגאונים שנוהגים בספיקות משום מדת חסידות ומשמע דס"ל כשיטת הרמב"ם שהוא מדינא.

ועל מה שכתב החזו"א שאין מקום לחלק בין ספק לוודאי, הנה מסדר ההלכות בדברי הרמב"ם מדויק איפכא כידוע גדול הדיוק בדבריו אפילו באופן חלוקת ההלכות²⁹ שבסעי' י כתב דין סו"נ ובסעי' יא כתב דין ערי ספיקות ואם דין סו"נ שייך גם בספיקות היה צריך לכותבו לאחר סי"א³⁰.

ועוד יש לומר ע"פ דברי הראשונים הנ"ל שהביאו דברי הירושלמי בנוגע לסו"נ לכרך שקל הוא שהקילו חכמים בקריאתה³¹ ואם נאמר שיעשו יומיים אין זה קולא אלא חומרא.

ולמעשה מנהג עלמא דלא כחזו"א ומהאי טעמא עושים בכל גוש דן ביום י"ד בלבד.

אם כן אף שלוד העתיקה נידונה כספק מ"מ הסמוך ונראה לו לדעת הברכ"י והמשנ"ב אינו נידון כמותו.

ד

ואף אם נאמר שלוד הקדומה היא בסביבות אותו מקום מ"מ לא יצטרכו לקרות בט"ו, דהנה נחלקו בדברי הירושלמי במגילה (פ"ק ה"א):

28 או"ח סי' קנג ס"ג.

29 תורת מנחם תשד"מ ח"ג עמ' 1622 ושם בהערה 11: "ועד שלמדים מחלוקה זו בנוגע להלכה כו' (ראה לדוגמא - הל' ת"ת לאדה"ז פ"א קו"א סק"א, וברמב"ם הוצאת פרנקל (ירושלים תשל"ה) תוקן פיסוק ההל' ברמב"ם בכ"מ ראה הקדמת המו"ל לס' זמנים 12, ב).". וראה עוד בלקוטי שיחות חט"ו עמ' 373, לקו"ש חל"ו עמ' 78 ועוד בריבוי מקומות.

30 וכן מצאתי שדייק בשו"ת תפלה למשה ח"ב סי נג.

31 ראה בתפלה למשה שם וכן בשו"ת אור לציון ח"א סי נג

לד ובנתיה:

"חרב ונעשה של גוים מהו, בו אין קורין בח"ל קורין". וביאר הגר"א³² שאע"פ שבכרך עצמו לא קורין מגילה בט"ו כיון שנחרב מ"מ בסמוך לו קורין, והברכ"י³³ ביאר שאם בכרך לא קורין בט"ו אין הסמוך לו נגרר להיות כמותו. והחזו"א³⁴ כתב על הברכ"י שלא ראה דברי הריטב"א³⁵ שלדבריו יוצא שבחוץ לכרך קורין אע"פ שבכרך לא קורין. ופסק למעשה שיש סמוך ונראה לכרך שאינו מיושב או שנחרב.

ויש לומר לעניין העיר לוד [וכן לשאר הערים החדשות הנבנות סביב למקום ספק] שאף אין דברי הריטב"א סותרים שכתב וז"ל: "ועכשיו שחרב תוכו וחוצה לו קיים כיון דחוצה לו קורין (ל)כתחילה שהרי נתחייב ולא נשתנה אף תוכו קורין ככתחילה שלא יהא הטפל חמור מן העיקר", והיינו שעוד לפני שחרב הכרך נתחייב הסמוך לו אבל שנבנתה עיר חדשה אינה נגררת אחרי הכרך. ומפורש יותר בדברי הרשב"א³⁶: "הלכך כיון דמעיקרו נתחייב הסמוך לכרך לקרות בט"ו משום דמיגנו בתוך הכרך אף עכשו שנחרב הכרך, הסמוך לו והנראה עמו שלא נחרבו ולא נשתנו במילתייהו קיימי וקורין בט"ו כדינן הראשון".

והיינו שכיון שיסוד הסו"נ הוא שמיגנו בתוך העיר כיון שהתחייבו שוב לא משנה מה שנחרב הכרך. אבל סמו"נ שנבנה לאחר שנחרב הכרך שוב לא נגרר אחריו. וראה בדברי יוסף הנ"ל בסופו שאף שעומד על מקום הכרך אינו נידון כמוהו.

מעתה אין לנו לחשוש לקרוא בט"ו בשכונות החדשות משום שהעיר העתיקה ספק או משום שלוד הקדומה בסביבות שכונות אלו.

32 סי' תרפח ס"ק ב. ופירש דברי הגמ' בניחותא, וראה בברכ"י סי' תרפח ס"ח שלשון זה בירושלמי הוא תמיה. וכן הקשה האדר"ת על הגר"א בספרו הר המוריה סי' נח, וראה בספר בית אב להר"א שלזינגר [סוף סי' לד] שהראה לרבו הגרי"ז מבריסק דברי הברכ"י ואמר לו שאע"פ שדבריו מוסברים יותר בכ"ז נקטינן כגר"א כיון שקיבלו עליהם פסיקתו.

33 סי' תרפח ס"ח ד"ה וצופה הייתי.

34 סי' קנד ס"ד

35 מגילה ב, א.

36 מגילה ב, ב.

ה

והנה בשנת תשמ"ב נמצא בית קברות מתקופת בית שני סמוך ללוד העתיקה³⁷ ובו שישים קברים ועפ"ז רצה הר"ן אורטנר לקבוע דין לוד כעיר ודאי או עכ"פ שלא יהיה דינה כשאר עיירות ספיקות אלא כקרוב לוודאי.

והביא דבריו בפני גדולי הפוסקים, ובתשובות שנתנו לו חלקם הסתמכו במנהג לוד על דברי הגרימ"ט הנ"ל ועל דברי הרנ"א שכן הוא המנהג בפועל וכנ"ל.

הנה תשובת הגריש"א³⁸: "ע"ד השאלה בנוגע לקריאת ימי הפורים בלוד - הנה דין לוד כדין שאר עיירות הישנות בא"י. וקורין בי"ד ובט"ו. ומברכין בי"ד. וכך הוא המנהג, עי' בלוח לא"י להגרימ"ט ז"ל".

ולעניין הנראים ללוד הורה לא לקרוא בט"ו. והעתיק המסופר בשמו, העיד הר"מ פלמן ניגשתי להגריש"א ושאלתי האם באלעד צריכים לעשות פורים גם בט"ו, ושאל מדוע? ועניתי מפני שהוא נראה ללוד שהיתה מוקפת חומה, ושאל מי אומר שזה לוד, אמרתי לו שהחוקרים אומרים שזה קרוב לוודאי שזה לוד המקראית, ואמר זה כלום, (איני יודע אם כוונתו היה שאינו סומך על חוקרים אבל זה המילים שאמר). ושאלתי שגם אם זה לא לוד, מ"מ הוא ודאי באזור, ובאלעד נראה כל האזור, ועשה לי תנועת ביטול. ושאלתי אז מה למעשה אם באלעד צריך לחוש גם לט"ו ואמר לא צריך.

ועוד סיפר הרב אורטנר במכתב משנת תשע"ד: "הגעתי בשעתו להגריש"א לאחר שהיו 21 בידי ההוכחות שלוד עומדת במקומה הישן... וכשהקדמתי בשאלה אולי צריך לקרוא רק בט"ו ורציתי להביא ההוכחות, עצר אותי ולא הגעתי להוכחות, כי סבר שאף אם יש הוכחות

37 להעיר שע"פ מאמרו של פרופ' יואל אליצור בתחומין ט עמ' 367 בית הקברות של תקופה זו נמצא בשטח בן שמן, יותר מקילומטר רחוק ממזרח העיר, שהשטח שם הוא סלעי ומלא מערות ורצו לקבור בתקופתם דווקא במערות כדי להוציא את הטומאה מהפתח מן הצד.

38 במכתבו להרנ"א בתשל"ו, נמצא ביד נתן ח"ב עמ' קנא.

לד ובנתיה:

שזו לוד העתיקה אין נפק"מ בזה, כי בלאו הכי יצטרכו לקרוא יומיים בגלל מה שנהגו". והוסיף: "הוא לא שמע ממני ההוכחות, אלא כשהבין שהשאלה היא שאולי יקראו רק בט"ו, מיד אמר מה צורך לדון בזה, כי כאמור אין נפק"מ, ובשביל מה להאריך בדברים שאין בהם תועלת". וכן פסק לגבי קרית ספר ובריבוי פעמים אמר שלא ידוע אם לוד של היום היא לוד הקדומה.

נראה מדבריו שלא רק שלא חשש לכך שלוד קרובה לוודאי אלא אף בסמוך ונראה ללוד כאלעד וקרית ספר לא חשש לדעת החזו"א. ואדרבה נראה שדעתו שאין לנו כח לשנות מנהג קדום ולכן אין טעם להביא ראיות שונות ומשונות לקדמוניותה של לוד. ועכ"פ אין חילוק בדיון סו"נ בין השכונות החדשות לערים הנ"ל.

וכן דעת הגר"מ אליהו³⁹ שכתב: "מתברר לי, לאחר שפניתי למס' אנשים המבינים בגאוגרפיה והסטוריה, שיש מבוכה רבה בנושא ובאיתור המקום של לוד הישנה (עיין מס' מגילה דף ד). עד כדי כך שאחד מהם דעתו נוטה שיקראו בלוד בט"ו בברכה ולא בי"ד, ודעת אחרים אחרת. לפיכך נ"ל שלא לובן הנושא מספיק ובאופן יסודי מבחינה עובדתית והלכתית. ואפנה, אי"ה לכבוד הרב הגאון הרב הראשי לישראל ר' אברהם שפירא. עם רבני העיר לוד ואגפיה ובהתייעצות עם מומחים בעניין, ולקבוע אחת ולתמיד מה יעשו תושבי לוד. ולא תהיה התורה כשתי תורות... לפיכך לעניות דעתי תמשיכו במנהגכם עד שהדבר יוברר באופן יסודי. ולקרוא מגילה כרוב העולם ביום י"ד באדר. ומי שירצה להתחסד. יעשה גם בט"ו, "והאמת והשלום אהבו".

אמנם המנחת יצחק⁴⁰ כתב להחמיר ומ"מ לדבריו הוא ממדת חסידות ולא מדינא. ואף לדבריו אין ראיה מהבית קברות שיכול להיות שהוא שייך לעיר אחרת הקרובה ללוד.

ואף אם נקבל חידוש זה, הנה כנ"ל בדברי הברכ"י רק שהכרך ודאי מוקף חומה מימות יב"נ אזי הסו"נ שלו נידון כמותו שאין לך בו אלא

39 במכתבו להרנ"א התפרסם בתחומין כרך ט עמ' 365.

40 חלק ח סי' סב.

חידושו, ולכך אין נפק"מ למעשה בין ספק רגיל לקרוב לוודאי. וחילוק הדין אפשר שהוא לדעת החזו"א שאף שכל ספק לדעתו הוא מדינא יש לחלק בסו"נ של הספק, שבספק סתם גורר הסו"נ ממדת חסידות אבל בקרוב לוודאי הוא מדינא.

א"כ לדעת הברכ"י והמשנ"ב אין חילוק בין קרוב לוודאי לספק סתם.

ו

והנה מכל הנ"ל יוצא שדין העיר העתיקה לכל הדעות אינה כעיר וודאי מוקפת חומה, ודינה כעיר שהיא ספק מוקפת. וכיון שדינה כעיר ספק שקורין בה יומיים ממדת חסידות אזי הסמו"נ לה אינו נידון כמותה, ולכן אין צריך לנהוג בשכונות החדשות של העיר לקרוא גם בט"ו אפי' ממדת חסידות. ומה שנראה מדברי הימים של אומות העולם⁴¹ שהיא לוד הקדומה הרי כתב בשו"ת יפה ללב⁴² שאין לסמוך על מקורות אלו שכל דבריהם דברי חלומות, וכן על דברי החוקרים אין לסמוך שכל דבריהם סברות והשערות. ולכן לא מצינו למי מגדולי ישראל שפסק מדבריהם למעשה.

ועתה נבוא לבאר בקצרה על כמה סברות להחמיר, יש שכתבו לחייב כל העיר משום שהעיר העתיקה והשכונות הם עיר אחת. אבל אינו, דכתב בהליכות שלמה⁴³: "דמעליותא דעיר אחת נמי אינה אלא משום דמרבין סו"נ, ולכן לא עדיפא עיר אחת לענין זה מעיר שהיא רק סמוכה ונראית לכרך". וא"כ לברכ"י אין משמעות לכך שהיא עיר אחת.

ולעניין אם השכונות נגררות אחרי עירוב שבת של כל העיר, כבר הורה זקן הגאון בעל התורת חסד⁴⁴ שאין דומה דין עירוב שבת למגילה. וכן הסכמת הפוסקים⁴⁵.

41 כמו שהרבה להוכיח פרופ' יואל אליצור בתחומין ח"ט עמ' 367.

42 תרפח, ב.

43 פ"כ סי"א.

44 כן הביא הגרי"ז מינצברג משמו בהקדמה לספר כרכים המוקפין חומה.

45 קובץ נועם ח"ז עמ' צז, מנחת יצחק ח"ח סי' סב, יביע אומר ח"ז סי' נח ובאור לציון ח"א סי' נג ועוד.

לד ובנתיה:

ולעניין לא תתגודדו הנה בעצם נתינת הפסק לחייב מדינא על כל תושבי העיר לעשות יומיים פורים יש בזה משום לא תתגודדו⁴⁶, שבאים כל אחד עושה לעצמו אין בזה משום ל"ת כמו שכתב הגאון הרוגוצ'ובר⁴⁷. ועוד ראה מה שכתב המהרש"ם⁴⁸ באריכות באיסור זה, ועוד ראה לקמן דברי התשובה מאהבה שבא לבטל המנהג לקרוא בפראג גם בט"ו ולא חשיש ללא תתגודדו. וכן מ"ש הרי"מ טוקוצ'ינסקי⁴⁹. ויש עוד להאריך בזה טובא ואי"ה יקבע ברכה בפני עצמו.

ז

והנה כתב כ"ק אדמו"ר במכתב לכבוד כינוס השלוחים באה"ק תשד"מ⁵⁰: "בחפיפה קורין המגילה גם בטו כי היא ספק מוקפת חומה". והנה בנידון העיר חיפה כבר כתב הרי"מ טוקוצ'ינסקי בספר ארץ ישראל שאינו יודע מקור ומעם המנהג לנהוג כן בחיפה. ואין מקום הנקרא חיפה העתיקה ועכ"ז כתב רבינו שקורין בט"ו. אלא שיש לחלק

- .....
- 46 ולכן מהאי טעמא הזכיר הגר"מ אליהו במכתבו הנ"ל שלא יפסקו לעשות יומיים אלא ימשיכו במנהג.
- 47 צפנת פענח (דווינסק) סי' סא אות ב.
- 48 סי' תצג, ג. ובפרט מה שכתב בסוף דבריו בנוגע למתפלל בבית כנסת שמניחים בו תפילין בחוה"מ והוא אין מניח, שאין בזה משום לא תתגודדו כיון שאפשר שהרואה יסבור שכבר התפלל או מניח בביתו ועוד, וטעמים אלו אפשר לאמרם אף לעניין קריאת המגילה בט"ו.
- 49 עיר הקדש והמקדש ח"ג, עמ' תא.
- 50 הודפס בהוספות ללקו"ש חכ"ט ובספר השליחות. וראה בהתוועדות ש"פ עקב כ' מנחם-אב שהזכיר המכתב ואמר: "ולכן גם המכתב שנשלח לקראת כינוס השלוחים תוכנו מיועד עבור כל השלוחים בכל מקום שהם, הן המכתב עצמו והן ציון המראי מקומות, אשר העיון במקומות אלו מוסיף בהבנת הענינים לאשורם". וראה בשיחות קודש תשל"ז התוועדות פורים שאמר כ"ק אדמו"ר לר' ראובן דונין שיש סברה שהעיר חיפה מוקפת חומה. וכן העיד הרב שאר ישוב הכהן ז"ל שאמר לו כן כ"ק אדמו"ר, הביא עדותו בספר מגילה במוקפות חומה (זולדן) עמ' 330 הע' 205.

בין מקום כחיפה שהיה מנהג קדום⁵¹ ולכן מהאי טעמא כתב הגריש"א⁵² להחמיר בה גם בט"ו בשונה מלוד שאין מנהג לפנינו. וי"ל לדברי כ"ק אדמו"ר שחשש לקריאה בחיפה שאין לך בו אלא חידוש, ומ"מ אפשר שאף בלוד יש בזה משום מדת חסידות.

ומנהג אנ"ש בקהילת חב"ד בלוד מקדמת דנא הוא לעשות יום י"ד בלבד⁵³ וכן פסק⁵⁴ רבה הראשון של הקהילה הרב שרגא מלך קפלין ע"ה וכן הורה אמו"ר שליט"א.

ולכן למעשה נכון להמשיך במנהג הנהוג בשכונות הסמוכות ללוד העתיקה לקרוא רק ביום י"ד, והרוצה להתחסד ולקרוא המגילה גם בט"ו קדוש יאמר לו.

ואסיים במה שכתב בשו"ת תשובה מאהבה⁵⁵ וז"ל: ולא כתבתי כל זה אלא וכו' אם אתה תחזה כמה בני תורה ויראי ה' אינם זהירים לקרות פה המגילה בט"ו עם כל זה המה יראי ה' וקדושי ואין מחסור להם, עכ"ל.

ח

ולחכיבותא דמילתא נבאר עוד קושיה שהקשו על הברכ"י ועי"ז יתברר טעם המנהג לקרוא בט"ו בעיר צפת. הנה עוד הקשו על דברי הברכ"י שממנהג רבותינו יושבי צפת כמרח"ב⁵⁶ והאר"י הקדוש נראה שלא סברו כדעתו, דהרי נהגו לקרות בצפת ביד' וטו' משום שהיא סמוכה ונראית לעיר טבריה ולדבריו אין דין זה בספק.

51 אף שגם הוא אינו מבורר. ראה מה שבירר בזה הרב שאר ישוב הכהן ע"ה בשו"ת שי כהן ח"ב עמ' תפט ושם כתב שהוא משום תל שקמונה. וראה מה שכתב בזה הגר"ג אקסלרוד שליט"א במגדל צופים ח"א סי' כב.

52 הובא בשו"ת שי כהן הנ"ל.

53 אמנם נהגו כמה מזקני אנ"ש לקרוא אף בט"ו בביתם.

54 כן העיד הרח"ח בהסכמתו לשו"ת מועדי ניסים.

55 ח"א סי' רי בסיום דבריו על עירו פראג.

לד וּבְנֵיתָהּ:

ויסוד קושיא זו הוא ע"פ טעם המנהג לנהוג בצפת כספיקא המובא בפאת השלחן שהוא משום דין סמוך ונראה. דכתב שם⁵⁶: "ובאמת היא נראית בטבריא וקי"ל נראה אע"פ שאינו סמוך ולכן קורין ב' ימים, א"נ מפני שיש פה מקום שנקרא יודפת ישנה, ונראה עיר קדש אשר בהר נפתלי שהיא מערי מקלט". נמצאו בדבריו ג' השערות לטעם שנהגו בצפת דין ספיקא, א. נראה לטבריה ב. היא יודפת (או עכ"פ סמוכה) ג. נראית לעיר קדש.

והנה נראה באמת שלדעת הפאת השלחן אמרינן סמוך ונראה אף בספק, מ"מ ברור שנעלם במסורה עד לימיו הטעם שנהגו כך בצפת ולכן הביא ג' השערות אלו. ואם כן אי אפשר לומר שמנהג האר"י בצפת סותר דברי הברכי יוסף שלדעתו קורים מטעם אחר כדלקמן.

ובארץ חיים⁵⁷ כתב טעם אחר שאפשר שצפת היא קרתן⁵⁸ או קריתים ואח"כ הוסב שמה לצפת.

56 פ"ג סעי' ט"ו בבית ישראל שם.

57 תרפח בסופו. מחברו הוא רבי חיים סתהון מרבני צפת בסביבות תר"ס.

58 מערי הלויים ולפיכך קשה שעיר מקלט אינה מוקפת, הרדב"ז ח"ב סי' תרפא מבאר מדוע חברון איננה מוקפת חומה מב' טעמים א. שאינה נזכרת במשנה (ערכין ט מ"ו) שמזכירה ערים מוקפות וכיון שהיא חשובה היה ראוי לכותבה. ב. שערי מקלט אינם מוקפות חומה (מכות י.). ומסיים שם: "וקורין בה בי"ד שאין בה שום ספק לדעתו, וכן בשכם וקדש בגליל וכל עיר שיתברר שהיא מערי הלויים כיון שכלן היו קולטות לא היו מוקפות חומה מימות יהושע כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה בהן".

ותי' הרב בירך יצחק: "והשתא לפי זה יש לספק בחברון אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון לענין מקרא מגילה שתלו הדברים מימי יהושע בן נון ואף שהיתה עיר מקלט מכל מקום אפשר שנפלה להם ביד ישראל הכובשי כשהיא מוקפת חומה. ואף על פי שאחר כך עשאוהו עיר מקלט וסתרו החומה מה בכך הרי היתה זו מוקפת חומה מימות יהושע".

וכתב החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"ב סי' לח אות צד): "בעה"ק חברון תוב"ב מנהג קדום לקרות המגילה יום י"ד ויום ט"ו שלא כדברי הרדב"ז וכו' ולפום ריהטא נ"ל להדין עם הרב בירך יצחק והגם שהרדב"ז כתב דלא יקראו אלא בי"ד הרי המנהג קדום להפך וצריך לתת טעם לראשונים רבנן קדישא שנהגו כן ויש חילוק בין בתי ערי חומה לקריאת המגילה ולא תקשי מהתוס' ודוק

ולברר טעם מנהג צפת נקדים דברי התיקון יששכר שהוא המקור למנהג זה דכתב שם⁵⁹: "ועיר שהיא ספק ואין יודעים אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון או אח"כ הוקפה קורין בשני הימים ביום י"ד וביום ט"ו ובלילהון.. וכן אנו נוהגין בצפת שבגליל העליון תוב"ב שהיא ספק וכן נוהגין בכל ערי א"י וכפריהן המסופקות".

ולא כתב הטעם שנוהגים בעיירות לעשות שני ימים אע"פ שיש חילוק בין טבריה ושאר עיירות, שאינו נוגע לדין שהביא. ועכ"פ שמפרט דין עירו היה מקום לומר מהיכן הספק.

ולענ"ד מבואר בדבריו הספק היטב, "או אח"כ הוקפה" והיינו שהספק הוא על זמן הקמת החומה אבל ודאי שיש או הייתה חומה. ולכן ממשיך 'וכן נוהגין בצפת שהיא ספק' משמע הספק בזמן הקמת החומה, שהעיר צפת ודאי הייתה קיימת בימות יב"נ רק ספק על חומתה (וראה להלן הביאור על דברי הכפתור ופרח שצפת עיר חדשה).

וראיה לדבר הוא מה שכתב מהריט"א⁶⁰: "הנה זאת חקרנוה על דבר בקיעי עיר א-לוהינו צפת אמת תכון לעד, כי רבו ובאו זרים וחללוה ופרצו בה פרצות תחת היותה מימי קדם סוגרת ומסוגרת נאוה כירושלים דלתותיה נעולות בלילה. ועתה בעונותינו עיר פרוצה אין חומה ותחת זאת פקפקו הלמדנים וקצת תלמידי חכמים על המלטול בה בשבת", הרי שבצפת הייתה חומה בתקופתם.

וכן נראה מדברי הב"י שבספק צריך שתהיה חומה ממה שכתב בס"י תרפה: "אבל כל שאין מחלוקת בקבלתן אלא שאין אנו יודעים אם היא מוקפת מימות יהושע אם לאו נכנסה לכלל ספק ואין קורין בה אלא

.....
הטב כי קצרתיו". וכ"ז לשיטה שצפת היא עיר מקלט.

59 דף כג, א. לרבי יששכר אבן סוסאן רבה של קהילת המוגרבים בצפת, תלמיד הרלב"ח בן דורו של מרן הבית יוסף והאר"י.

60 שו"ת (ישנות) סי' רנא, למוהר"ר יום טוב צהלון מרבני צפת תלמיד מרן הב"י ובן דורו של התיקון יששכר.

לד ובנתיה:

בי"ד לדברי הכל, והעולם שנוהגים לקרות בי"ד ובט"ו בכל העיירות המוקפות מן הסתם נראה שסוברים שכיון שאנו רואין אותה שהיא מוקפת באה לכלל ספק אם היא מוקפת מימות יהושע והיא בכלל מה שכתב הרמב"ם עיר שהיא ספק.

ומפורש כן בדברי הפר"ח⁶¹ שכתב: "מוכח בב"י דדוקא בכרך שהיא מוקפת חומה עתה אלא דמספקא לן אם היתה מוקפת נמי מימות יהושע אבל אם אין לה חומה עתה אינו בכלל הספק וקורין בי"ד".

אמנם לא נפסק כמותו, וכתב בכף החיים⁶² על דברי הפר"ח: "מיהו מסתמיות דברי השו"ע והאחרונים משמע דאין חילוק וכל שהוא ספק קורין בי"ד וט"ו", והיינו שאף שאין חומה לפנינו נחשב ספק. מ"מ אין בזה להוציא מדברי האחרונים המובאים לעיל שמשמע שבפועל היה בצפת חומה אלא רק להוציא דברי הפר"ח שלמעשה אף במקום שאין חומה לפנינו אפשר להחשיבו כספק.

ולעיר מדברי כ"ק אדמו"ר⁶³: "צפת היא עיר מוקפת חומה"⁶⁴.

אמנם קשה לומר כן, שכתב הכפתור ופרח⁶⁵ שצפת שבגליל היא עיר חדשה ואינה העיר המוזכרת בשופטים⁶⁶ והביאו בפאת השלחן⁶⁷, ואם כן אי אפשר לומר שהמנהג הוא משום העיר עצמה שהרי היא חדשה, ומוכרחים לומר שהספק הוא משום סו"נ או שיושבת על מוקפת. ובאמת שבברכ"י כתב: "והכי חזינן בפירוש ירושלמי כ"י ישן נושן לאחד קדוש שכתב וז"ל צפת היא עיר שבגליל שקורין עתה צפת ופסוק בשופטים יושבי צפת עכ"ל".

61 סי' תרפח, סעי' ד.

62 תרפח ס"ק כ.

63 ליקוטי שיחות חלק יז עמ' 517 הערה 39.

64 ולפי כל הנ"ל יתיישבו דבריו, שלכאורה אם היא עיר מוקפת חומה מה הסתפקו בדינה האר"י והב"י ולפי דברינו אתי שפיר שהחומה עצמה גרמה לספק.

65 פרק י"א.

66 פרק א, פסוק יז. "וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה ויקרא את שם העיר חרמה"

67 פ"ב סעי' לד.

וראיתי ישוב נפלא בספר משמרת חנוכה ופורים⁶⁸ שהביא בשם הגר"ד שמידל שהכתב יד ישן הנוכח בברכ"י הוא פירוש לרכינו שלמה סירליו⁶⁹ ומיישב דבריו: "ע"פ מש"כ בתרגום יונתן ב"ע על הפס' 'אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל' וז"ל "אמר יעקב אין שריין הינון תריהון שמעון ולוי כחדא לית מליך ושולטן דיקום קדמיהון, אפליג אחסנת בנוי דשמעון לתרי חולקין חולק חד יפוק ליה מגו אחסנת בני יהודה וחולק חד ביני שאר שבטיא דיעקב ואבדר שבטא דלוי בגו כולהון שבטיא דישראל" עכ"ל. הרי מפורש דנחלת בני שמעון היתה חלוקה, מקצתה בתוך נחלת בני יהודה כדכתיב ביהושע, ומקצתה מפוזרת אצל כל שאר שבטי ישראל, ושפיר משכח"ל שאף שנחלתם בתוך בני יהודה מ"מ צפת של נחלתם נמצאת בקצה השני שבגליל. ונתישב היטב דברי הרש"ם וברכ"י, ומנהג עיה"ק צפת בכל דבריהם כא"י."

וממשיך בתיקון יששכר⁷⁰: "והמקומות שקורין בהם המגלה שני ימים מפני שספק אם עיירות הם אם כרכים הם... ומנהג זה פשוט פה בכל המוסתערבים יצ"ו תושבי ארץ צפת שבגליל העליון תוב"ב וכפריה ביריה ועין אל זיתון".

וא"כ עדיין צריך בירור מנהג ביריה ועין זיתון האם מנהגם הוא כיון שהם ספיקות או מדין סו"נ לצפת. ואפשר לתרץ ע"פ הגמ' בערכין בסוף לב, א על הבאת הבריייתא ערים שהם בתי ערי חומה "גמלא בגליל" והקשו מאי קאמר, ופרש"י וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא. ותי' אב"י "עד גמלא בגליל" ופרש"י כל עיירות שבגליל עד גמלא היו מוקפות חומה מימות יהושע. ועפ"ז נראה שבכל הערים הישנות שבגליל הספק הוא בעיר עצמה ולא בגלל סמיכותה [ואף שרבא תי' באופן אחר שהבריייתא פירשה המשנה שכוונתה על גמלא שבגליל ולא על גמלא אחרת מ"מ לא נראה שחלק על אב"י]. ועוד י"ל בפשימות שהיתה שם חומה ומספ"ל כנ"ל.

68 להגר"ד משה מרדכי קארפ, ענייני פורים סוף סי' ט.

69 ממגורשי ספרד, בן דורו של מרן הב"י ועלה איתו לא"י.

70 דף נט, ב.

לזכות

הרב ברוך בועז יורקוביץ שליט"א
מד"א דקהילת חב"ד לוד
להצלחה רבה במילוי תפקידו
לנח"ר כ"ק אדמו"ר
ולזכות זוגתו הרבנית שתחי'
שיזכו לרוות נחת חסידי
מכל יוצאי חלציהם

לזכות ולרפואה שלימה
חיה ברכה צירליא בת רסיא
שתזכה לגדל בנותיה
לתורה לחופה ולמעש"ט
מתוך הרחבה ובריאות איתנה